

Jan Záhořík – Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace (2010)

Filip Strych

Katedra antropologie, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, Filip Strych

SCRAMBLE of Africa. Dekolonizace. „Nové geopolitické dělení Afriky“. Nová globalizace. Exploatace Afriky. Tyto pojmy ve zkratce charakterizují poslední dvě století afrického kontinentu. Cesta ke svobodě v mnoha zemích vyvrcholila až v závěrečných čtyřiceti letech 20. století. Nejvíce k tomu přispěl slavný Rok Afriky 1960, kdy se nezávislými stalo sedmáct bývalých kolonií. Bohužel v mnoha zemích se po vyhlášení nezávislosti dostala k moci úzká skupina lidí, vytvářející vládu jedné strany, vojenskou diktaturu, inspirující se v marxismu-leninismu nebo kombinující vše výše uvedené. K jistému dějinnému obratu došlo s pozvolným pádem sovětského impéria a jeho upadajícím vlivem nejen v Africe. Až v posledních dvaceti letech dochází k novým nebo obnoveným partnerstvím mezi světovými velmocemi a africkými zeměmi. Právě nedávná minulost představuje hlavní téma recenzované knihy *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace*.

Její autor afrikanista Jan Záhořík přednáší na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni a dále také na University of New York in Prague a na Filozofické fakultě Univerzity Hradce Králové. V rámci svých výzkumů mnohokrát navštívil „černý kontinent“, především Roh Afriky, na který se specializuje. Při pohledu na jeho bibliografii uvidíme množství prací a studií, které pokrývají africkou problematiku z antropologického, etnologického, politologického i historického pohledu, a dokazují tak autorův přehled a orientaci na poli afrických studií.¹ Proto jej můžeme právem považovat za odborníka na minulé i současné dění v Africe, kterému se v českém prostředí stále věnuje malá pozornost.

Knihla nás na první pohled zaujme svým zlatým obalem, doplněným kombinací dvou fotografií, z nichž jedna byla pořízena na zasedání OSN a druhá zachycuje obyvatele Afriky při některém ze svých rituálů. Vzájemné prolínání těchto kontrastních fotek vhodně sekunduje názvu díla a symbolicky naznačuje obsah knihy, naplněný kontrasty a protiklady jednotlivých afrických zemí.

Celkovou grafickou úpravu můžeme hodnotit jako velmi zdařilou. Výrazné moderní písmo zapadá do koncepce knihy. Před každou novou kapitolou je vložen list s černobílou fotografií, kterou efektně z poloviny doplňuje výřez negativu z toho samého snímku. Podkapitoly oddělují čáry, a tak se čtenář neztrácí, k čemuž mu slouží i postranní název kapitoly. Podobné rozložení lze vidět i u dalších knih z nakladatelství Lidové noviny.² Někoho může překvapit na dnešní dobu netradiční umístění obsahu na konci publikace. Před obsahem se nachází kvalitně sestavený rejstřík klíčových osobností a lokací.

Devět kapitol nás seznámí s děním na africkém kontinentu. Knihu bych rozdělil na tři části. První z nich se podrobně zabývá všeobecným vývojem situace na kontinentu od konce druhé světové války přes 90. léta až do současnosti. Čtenář tak má možnost udělat si obrázek o nedávné a v mnoha případech nelibostné historii Afriky. V úvodních kapitolách nám kniha přiblíží pojem tzv. nového geopolitického dělení Afriky, a s čím

tento pojem souvisí. Text ožívují a dokreslují přehledné tabulky (seznam kolonií jednotlivých evropských metropolí, růst hrubého národního produktu atd.), které se v některých případech nevešly na jednu stránku, ale to nic nemění na jejich faktografické přesnosti a detailním popisu dané problematiky. Osobně bych volil umístění tabulek až na konec textu s příslušnými odkazy. V knize jsou na několika místech mapy bez bližšího časového určení – s. 12, 61, 123. Čtenář tedy neví, k jaké historické etapě se mapa vztahuje (mapa na s. 12 odkazuje na historické rozložení koloniální moci v Africe, ale např. Gambie je zde označena jako francouzská, přičemž posledních 150 let koloniální nadvlády spadala pod Velkou Británii). Autor si na druhou stranu dává záležet na důkladnosti textu, o čemž svědčí rozsáhlý poznámkový aparát. Země jsou v knize rozděleny podle jejich vývoje a podle bývalých metropolí, které jim vládly. Záhořík tak velmi vhodně uchopil problematiku v celoafrickém kontextu a zároveň popisuje rozdílnost přístupů různých bývalých koloniálních mocností ke svým koloniím, třeba na příkladu Velké Británie a Francie. Čtenář také není ochuzen o pohledy na jednotlivé klíčové sektory afrických zemí – jejich představitelé, hospodářská oblast, zdravotnictví, školství. Dále se dozvíme o současném postavení Afriky v rámci světového společenství.

Druhá část se věnuje vztahům Afriky s různými světovými velmocemi. Od konce studené války uběhlo již přes dvacet let a za tuto krátkou dobu se změnilo vztahy hlavních mocností k různým africkým státům. Dříve na tomto poli dominovaly Spojené státy a Sovětský svaz. Dnes již SSSR neexistuje a na poli soupeření se objevují nejen noví hráči, jako je Čína nebo Brazílie, ale i již zmíněné Spojené státy spolu s tradičními zeměmi: Francií, Velkou Británií, postsovětským Ruskem atd. Autor se snaží popsat postoje a vztahy těchto zemí vůči africkému kontinentu a to, co dané státy sledují. Zdáli jde o pragmatismus, humanitární pomoc či jaký typ státu kdo podporuje a naopak, jestli stát umí s pomocí zacházet. V knize dále sledujeme zájmy a proměny jednotlivých účastníků. Jsou zde navíc popsány tři teorie postupu Číny vůči Africe a názory, do jaké míry je opodstatněný strach z expanze Číny na tento kontinent. Také se můžeme dočíst o „pomoci“ Číny z dřívějších dob, kdy plynula penězi na obří megalomanské stadiony a neupotřebila tyto prostředky na stavbu tolik důležitých infrastruktur, resp. související z kvalitnější lékařské a jiné péče. Osobně se mi zamlouvá rozložení kapitol od napojení na Evropu přes Spojené státy americké, Rusko, již zmiňovanou Čínu a ostatní asijské hráče až po Brazílii a Blízký východ. Toto rozložení tedy nejvíce vyhovuje evropskému (českému) čtenáři, kterému je kniha primárně určena. Může si udělat obrázek o postoji zemí v širokém spektru od těch jemu nejbližších (evropských) a o jejich politice, smlouvách, humanitární pomoci Afrike až po ty nejvzdálenější (Brazílie). Možná by šlo zařadit blízkovýchodní státy před Brazílii, ale ani toto rozdělení nevede k publikaci neubírá na zajímavosti.

Třetí část zaujme opravdové zájemce, protože jim přiblíží vybrané africké země z hlediska nerostného bohatství. Čtenáři se tak otevírá přehledný rozbor států s velkými ložisky ropy (Nigérie, Angola, Rovnníková Guinea) a států s jiným nerostným bohatstvím (drahé kovy). Nechybí ani přehled těžby ropy po jednotlivých kontinentech i po jednotlivých afrických zemích. Předmětem kapitoly není, jak sám autor píše, analyzovat detailně ekonomickou situaci afrických zemí, ale spíše poskytnout kvalitní přehled trendů v těchto státech. Kniha poukazuje, nejen na tomto místě, na důležitý fakt, že mnoho afrických zemí neumí s tímto bohatstvím nakládat. Často pak promrhávají příležitost dostat se z rozvojové do prosperující ekonomiky a začít hrát významnější roli ve světové ekonomice. Můžeme se dočíst i o vztazích uvnitř Súdánu, který se nedávno rozdělil na dva státy.

Na konci knihy postrádám chronologický přehled nejdůležitějších událostí jako: data nezávislosti různých zemí (např. nezávislost Eritrey 1993) či uzavření klíčových bilaterálních a multilaterálních smluv.

¹Např.: ZÁHOŘÍK, J. 2010. *Etiopie v letech 1923–1935*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

²FERRO, M. 2007. *Dějiny kolonizací. Od dobývání až po nezávislost 13.–20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Závěrem bych chtěl upozornit na možnost porovnat přednášky doktora Záhoříka s jeho publikací, která v mnohém přednášky doplňuje, a poskytuje tak vhodný materiál pro studium africké problematiky v současném světě. A to jak pro studenty historie, tak pro studenty politologie či etnologie. Kniha přehledně popisuje tzv. nové geopolitické dělení Afriky a předkládá nám analýzu nedávné i současné problematiky kontinentu, z něhož pocházejí naši prapředkové. Nikomu by nemělo být cizí postavení tohoto světadílu, protože se týká nás všech. Dílo bych doporučil všem zájemcům o studium afrikanistiky, studentům moderních dějin a politologie a v neposlední řadě zájemcům o problematiku rozvojových zemí a postkoloniálních studií, kterým se tak rozšíří poznání a dostanou velmi dobrý přehled a penzum znalostí o fenoménu subsaharské Afriky.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] ZÁHOŘÍK, J. 2010. *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.